

Ett års utskrivningsärenden

Av länsåklagare KLAS LITHNER, Karlskrona

Inledning.

Anledningen till denna lilla undersökning är att jag fr.o.m. 1965 för första gången fick kontakt med de s.k. utskrivningsärenden. Då de utgjorde ett mycket speciellt område av statsåklagarverksamheten, då åklagarens rätt att göra förbehåll mot utskrivning ej synes ha någon motsvarighet på andra områden av lagstiftningen, och då området är föga utforskat, torde det kunna förtjäna en närmare undersökning i liten skala, trots att skyldigheten för utskrivningsnämnd att höra statsåklagare upphört i samband med ikraftträdandet den 1 januari 1967 av den nya lagstiftningen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall (SFS 1966:297). Möjligen kan också en närmare analys av de problem som uppstått vara till nytta för de nya utskrivningsnämnderna i deras fortsatta arbete.

Gällande rätt t.o.m. 1966.

Jämlikt 1929 års sinnessjuklag var huvudregeln att sjukvårdsläkaren beslutade om utskrivning. Beträffande vissa typer av intagna, som förövat brott under inflytande av sinnessjukdom eller annan rubbning av själsverksamheten, eller kunde antagas vara farliga för annans personliga säkerhet, var det dock den centrala sinnessjuknämnden, som ensam hade befogenhet.

Genom en reform fr.o.m. den 1 april 1950 (lagen den 21 december 1949 med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus) infördes lokala utskrivningsnämnden vid fyra sinnessjukhus med uppgift att besluta om utskrivning av patienter av denna kategori. Anledningen till reformen var en önskan att avlasta sinnessjuknämnden genom att decentralisera och påskynda ärendenas handläggning, samt att skapa möjlighet för bättre personkänedom. De nyinrättade nämnderna skulle bestå av lagfaren ordförande som borde inneha domarämbete, sjukvårdsläkaren och en tredje person med erfarenhet av allmänna värv. Vidare infördes bestämmelsen att statsåklagare skulle höras för att få rätt att hänskjuta utskrivningsfrågan till sinnessjuknämndens prövning, om särskilda skäl härtill förelågo, m.a.o. ett uppdrag åt statsåklagarna att tillvarata samhällsskyddets intresse beträffande utskrivning av vissa grupper av patienter. Fr.o.m. 1953 utvidgades institutionen med utskrivningsnämnder till att avse samtliga ställiga och de större kommunala sinnessjukhusen, sedan erfarenheten visat att försöksverksamheten slagit väl ut.

Hithörande frågor ha för åklagarnas del behandlats i RÅ-ämbetets cirkulär nr 33 den 21/3 1950 ang. utskrivning av sinnessjuka och nr 91 den 28/9 1959 ang. statsåklagares yttrande i ärende om utskrivning från sinnessjukhus.

Gällande rätt fr.o.m. 1967.

Den nya lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall har bibehållit institutet med utskrivningsnämnd, vars uppgifter i huvudsak äro oförändrade. Sinnessjukstiftningskommittén föreslog i sitt betänkande Mentalsjukvårdslag (SOU 1964:40) att statsåklagares överklagningsrätt till den centrala nämnden i princip skulle kvarstå, men med vissa mindre modifierationer. Departementschefen anförde emellertid (prop. 1966:53 s. 206), att det borde föreligga tungt vägande skäl för att i en modern vårdlag ha sådana bestämmelser om tillvaratagande av samhällets skyddsintresse, vartill motsvarighet saknades inom andra sociala och medicinska vårdformer samt inom kriminalvården. Därför ansåg han, att denna rätt för statsåklagaren i fortsättningen kunde avvaras.

Kommittén hade i sitt ovannämnda betänkande (s. 344) lämnat vissa uppgifter om hos sinnessjuknämnden under åren 1954—63 handlagda ärenden, där klagomål mot beslut om utskrivning anförts av statsåklagare. Däremot synes kommittén ej ha gjort någon undersökning på lokalplanet, vid en utskrivningsnämnd eller hos en statsåklagare, en brist på konkret material, som tyvärr föreligger i många utredningars betänkan.

Materialet.

Under år 1966 ha till länsåklagarmyndigheten i Blekinge län och Kronobergs län inkommit 73 utskrivningsärenden för yttrande. Av dessa har jag personligen avgivit yttrande i 48 ärenden, varav 8 med förbehåll mot utskrivning, medan vikarier på länsåklagartjänsten avgivit 25 yttranden, därav 8 med förbehåll. Majoriteten av ärendena kommer givetvis från de båda länens mentalsjukhus, nämligen 32 från Gullberna sjukhus, Karlskrona, 27 från S:t Sigfrids sjukhus Växjö, och de återstående 14 ärendena från 5 olika sjukhus. 66 yttranden gälla män och 7 kvinnor, en proportion, som torde stämma ganska väl med kvinnans andel i den svårare brottsligheten. Av de 48 ärenden jag själv behandlat ha 43 gällt män och 5 kvinnor. I fortsättningen behandlas endast den grupp, där jag själv avgivit yttrande, dels för att det skall bli fråga om ett enhetligt bedömt material, dels emedan fullständiga upplysningar saknas om de övriga. Att 48 yttranden avgivits betyder emellertid ej att 48 olika personer förekomma i

materialet, eftersom samme person mycket väl kan återkomma i mer än ett utskrivningsärende under året. Detta framgår av nedanstående tabell.

Antal prövnings- tillfällen	Antal per- soner	Antal pröv- ningar
1	29	29
2	8	16
3	1	3
Summa	38	48

För de 9 personer som haft mer än ett utskrivningsärende ha samtliga dessa gällt frågor om försöksutskrivning. 32 av ansökningarna ha gällt försöksutskrivning och 16 slutlig utskrivning. En av de behandlade personerna har varit utländsk medborgare. Såvitt framgår av handlingarna har ej från sjukhusets sida vidtagits någon åtgärd för att i enlighet med kungörelsen den 26 januari 1951 (SFS 1951:35) ang. underrättelse om utländsk medborgares intagande å sinnessjukhus m. m. få honom återsänd till hemlandet.

I brist på statistik är det givetvis omöjligt att avgöra om klientelet i undersökningen överensstämmer med det material som övriga statsåklagare haft att ta befattning med, men rent erfarenhetsmässigt torde det ej vara anledning att antaga, att någon nämnvärd skillnad föreligger med undantag för materialet från storstäderna med deras större anhopning av våldsbrott.

Ålder.

De prövade personernas ålder uppvisar en mycket stor spridning. Den äldste är född 1883 och de båda yngsta 1940. Den van-

Åldersgrupp	Antal
21—30	2
31—40	13
41—50	11
51—60	3
61—70	5
71—80	2
81—90	2
Summa	38

ligaste förekommande födelseårgången är 1933 med 5 personer. Då många födelseår endast representeras av en person ha de för överskådlighetens skull sammanförts i 10-årsgrupper enligt ovan, som visar en tydlig koncentration till medelåldern.

Klassificering.

18 av de 38 fallen ha varit s.k. O-fall, d.v.s. personer, som enligt vad känt är, under inflytande av sinnessjukdom begått mot annans personliga säkerhet riktat brott, vilket icke blivit beivrat (Sinnessjuklagen 18 § 2 st.), medan 19 varit s.k. N-fall, d.v.s. som på grund av sin sinnesbeskaffenhet av domstol förklarats icke kunna fällas till ansvar för begånget brott eller av domstol överlämnats till vård enligt sinnessjuklagen (*ibidem*). Inga representanter ha förekommit för den tredje i sinnessjuklagen förutsedda kategorin, nämligen person som för undergående av påföljd för brott varit intagen på fångvårdsanstalt och i samband med att anstaltsvården upphört intagits å sinnessjukhus. Däremot förekommer en representant för en fjärde kategori, där yttrande enligt en strikt tolkning ej borde ha inhämtats. Det gällde en person, som förövat mot annans säkerhet riktade brott, för vilka han av domstol dömts till fängelse. Han överklagade domen, som ej vunnit laga kraft. Under förundersökningen måste han på grund av sitt psykiska tillstånd intagas på sinnessjukhus och detta fortgick, då domen meddelades. Sålunda tillhörde han ingen av de tre ovannämnda kategorierna i sinnessjuklagen. Med hänsyn till omständigheterna kan det emellertid anses befogat, att utskrivningsnämnden ansåg sig skyldig att inhämta yttrande. Om han i annat fall utskrivits, hade det givetvis funnits anledning för vederbörande distriktsåklagare att överväga anhållande och häktningsframställning på grund av risken för fortsatt brottslighet.

Föregående kriminalitet.

De brott som medfört att patienterna hänförts till N- eller O-fall (inkl. nyssnämnda unika fall) ha varit följande, varvid brottsbalkens ordning och rubricering följts, trots att majoriteten av brotten hänföra från strafflagens tid.

Anledningen till att antalet är större än de prövade 38 personerna är givetvis att vissa av dem förövat brott av mer än ett slag. Det är vidare mycket troligt, att anteckningarna i de journaler, där domarna eller förundersökningsprotokollen rörande ej beivrade brott ej funnits bifogade varit ofullständiga, så att i själva verket fler brott och brottstyper borde ha ingått. Som grövre eller om en avsevärd farlighet vittnande brottslighet få

Grupp	Brott	Antal	Summa
		personer	ma
Brott mot person	Dråpförsök	1	
	Misshandel (varav vissa fall kunna ha varit grova)	15	
	Olaga tvång	3	
	Olaga hot	8	
	Försök till våldtäkt	3	
	Otukt med barn (heterosexuell)	3	
	” ” ” och ungdom (homosexuell)	1	
	” ” avkomling och syskon	2	
	Otuktigt beteende (exhibitionism)	1	37
Förmögenhetsbrott	Stöld	1	
	Snatteri	1	2
Brott mot staten och allmänheten	Mordbrand	1	
	Försök till mordbrand	1	
	Grov mordbrand	1	
	Allmänfarlig vårdslöshet	1	
	Våld mot tjänsteman	4	
	Hot mot tjänsteman	1	9
Summa		48	48

betraktas ett dråpförsök, ett par fall av misshandel, som enligt brottsbalken troligen skulle ha bedömts som grova, tre fall av försök till våldtäkt, sex fall av otukt eller incest och tre mordbrandsbrott, förövalade av minst 14, troligen 15 personer. Återstoden av de 38 fallen kunna i varje fall på grund av sin ådagalagda brottslighet ej anses särskilt farliga, även om givetvis andra, mera psykiatriska indikationer för farlighet kunna ha förelegat.

Psykiatrisk diagnos och sinnesundersökning.

De psykiatriska diagnoser som ställts på de 19 fall där någon diagnos funnits i handlingarna ha varit nedanstående, varvid strafflagens traditionella ordning följts.

Trots de små talen framgår med en viss tydlighet den psykiska efterblivenhetens stora och psykopatins lilla roll i materialet. Diagnoserna ha i samtliga 19 fall grundats på sinnesundersökning jämlikt 41 § sinnessjuklagen.

Huvudgrupp	Diagnos	Antal fall	Summa
Sinnessjukdom	Paranoia + presenilitet	1	
	Sinnessjukdom + alkoholism	1	
	Senil demens	1	
	Med sinnessjukdom jämställd depression, kleptomani och kroppslig sjukdom	1	
	Hjärnskada, alkoholism och epilepsi	1	
	Epilepsi	1	
	Alkoholdemens	1	7
Sinnesslöhet	Sinnesslöhet	4	
	„ + psykopati	1	
	Oligofreni	1	
	Imbecillitet + psykopati	1	
	„ + hjärnskada	1	
	Debilitet m. m.	1	
„ + psykopati	1	10	
Psykopati m. m.	Psykopati, alkoholism och sexuell abnormitet	1	
	Med sinnessjukdom jämställt tillstånd (ej närmare definierat)	1	2
Summa		19	19

Sinnesundersökta äro samtliga de 19 N-fallen, intet fall, som av domstol ådömts straff, och 2 fall, som icke dömts eller där eventuell dom ej framgår av handlingarna. Sinnesundersökningarna ha utmynnat i följande förslag från undersökningsläkarens sida: 14 fall ha bedömts hänförliga till SL 5:5 (t.o.m. 1964), 4 fall som hänförliga till Br B 33:4 (fr.ö.m. 1965) och beträffande 3 fall framgår diagnosen ej av handlingarna. Om Medicinalstyrelsen i något fall granskat utlåtandet, framgår ej av handlingarna.

Varaktighet i tiden.

Påfallande är att det i vissa fall förflutit mycket lång tid från att vederbörande patient hänfördes till N- eller O-grupperna till det nu aktuella utskrivningsärendet. Detta framgår av nedanstående tabell.

Året för N- eller O-förklaringen	Antal fall
1940	1
43	1
45	1
48	1
51	1
55	1
56	1
57	1
58	1
59	1
60	1
61	2
62	3
63	3
64	9
65	6
66	4
Summa	38

En uppdelning på 5-årsgrupper för överskådlighetens skull visar följande översikt av den tidrymd som förflutit från N- eller O-förklaringen till det första utskrivningsärendets ankomst under året.

Tidrymd i år	Antal fall
0—5	26
5—10	5
10—15	3
15—20	1
20—25	2
25—30	1
Summa	38

Medianen utgör $5 \frac{4}{12}$ år. 2 av de 38 fallen ha först en gång blivit N- eller O-förklarade och därefter slutligt utskrivna, varpå de på grund av nya brott på nytt hänförts till dessa kategorier. Det första fallet gällde en man, som 1954 straffriförklarades på grund av sinnesslöhet för homosexuell otukt och efter några år slutligt utskrevs, varefter han 1964 gjorde sig skyldig till liknande brott, som föranledde samma påföljd. Det andra fallet gällde en

man, som 1965 O-förklarades, sedan han intagits på sinnessjukhus efter en misshandel och 1966 slutligt utskrevs som återställd utan att åtal skett. Han återintogs samma år på grund av uppgifter om misshandel, olaga hot och otuktigt beteende. Då han bestred de påstådda brotten, inleddes i samband med utskrivningsärendet en förundersökning, som visade att uppgifterna voro grundlösa och delvis tillkommit på ett mycket egendomligt sätt genom namninsamling på listor o.d.

Återfall i brott.

Efter den första bedömningen som N- eller O-fall ha 14 av de 38 personerna återfallit i brott, såvitt framgår av journaluppgifterna, som i detta avseende självfallet äro ofullständiga. Antalet personer och återfallstillfällen för varje person framgår av nedanstående tabell.

Antal återfallstillfällen	Antal personer	Summa återfall
1	2	2
2	5	10
3	2	6
4	1	4
5	3	15
6	1	6
0	18	0
okänt	6	?
Summa	38	43

11 av de 14 personer, som veterligen återfallit i brott, ha gjort sig skyldiga till brott mot annans säkerhet, enbart eller i förening med annan brottslighet, och 3 personer till enbart annan brottslighet. Vilka brotten varit och deras antal framgår likaledes av nedanstående tabell, där ordningen i brottsbalken också följts.

Anledningen att antalet personer blir större än 14, är givetvis att åtskilliga av de 14 personer, som återfallit i brott, förövat brott av två eller flera typer. Likaså kan en person ha förövat flera brott vid ett och samma återfallstillfälle.

Den tid som förflutit från klassificeringen som N- eller O-fall till återfallsbrottslighetens början varierar mellan 2 månader och 11 år. Medianen blir $2\frac{7}{12}$ år. För de 12 personer som återfallit mer än en gång, varierar återfallsperiodens längd (från första till sista återfallet) mellan 1 och 15 år. Medianen blir $5\frac{6}{12}$ år. Endast 4 gärningar, förövalda av en och samme person, ha föranlett åtal, såvitt framgår av journaluppgifterna, som dock säkerligen ej äro fullständiga i detta avseende. Det framgår ej heller

Grupp	Brott	Antal personer	Antal brott
Brott mot person	Misshandel	4	9
	Grov misshandel	1	1
	Försök därtill	1	1
	Olaga hot	4	6
	Hemfridsbrott	1	1
	Våldtäkt	1	1
	Otukt med barn eller ungdom (homos.)	1	4
	Otuktigt beteende	3	5
Summa för gruppen		16	28
Förmögenhetsbrott	Stöld	3	11
	Skadegörelse	1	2
Summa för gruppen		4	13
Brott mot staten och allmänheten m. m.	Försök till mordbrand	1	1
	Våld mot tjänsteman	4	7
	Hot mot tjänsteman	1	1
	Rattfylleri	1	1
Summa för gruppen		7	10
Totalsumma		27	51

av dem i hur många fall åklagare beslutat att ej väcka åtal på grund av den misstänktes sinnesbeskaffenhet (jämför RÅ:s cirkulär nr 20 den 29/12 1948 ang. brott av personer som försöksutskrivits från sinnessjukhus och nr 69 den 22/4 1955 ang. principerna för väckande av åtal mot psykiskt abnorma brottslingar med hänsyn till gällande regler om utskrivning från sinnessjukhus), resp. att fr.o.m. 1965 meddela åtalseftergift („beslut att ej tala å brott“) jämlikt RB 20: 7 4 p. Ett ganska stort antal gärningar, som förövats inom sjukhusen och i varje fall tekniskt sett äro brott, kunna antagas aldrig ha kommit till polismyndigheternas kännedom, därför att de, som riktats mot medpatienter eller personal, ansetts enbart som en yttring av vederbörandes sjukdom. Det finns vidare skäl att antaga, att ett antal brottsliga gärningar, som förövats under frigång, permission, rymning eller försöksutskrivning, enbart föranlett återförande till sjukhuset med stöd av en rapport från polisen, utan att förundersökningsprotokoll upprättats och åtalsfrågan underställts åklagares prövning. Följaktligen torde ej blott den verkliga utan även den någonstädes dokumenterade återfallsbrottsligheten vara något större än vad som härövan angivits. Påföljden för den ende per-

son, som åtalades efter återfall blev ny straffriförklaring på grund av sinnesslöhet.

Följande återfallsbrott kunna anses tyda på en mera avsevärd farlighet hos förövaren: en grov misshandel, ett försök därtill, en våldtäkt och ett försök till mordbrand, förövade av sammanlagt 4 personer.

Förbehåll mot utskrivning.

Som tidigare nämnts, har jag i 8 fall gjort förbehåll mot utskrivning. Intet av dessa har därefter måst hänskjutas till sinnessjuknämnden genom att utskrivningsnämnden trots förbehållet beslutat om utskrivning. Omständigheterna i de fall där förbehåll gjordes voro i korthet följande:

- 1) En man hade 1964 straffriförklarats för våldtäktsförsök på grund av sinnesslöhet. Han var enligt utlåtandet grovt sexuellt abnorm. Omedelbart efter domen förövade han sedlighetssårande gärning mot småflickor, varefter han intogs på sinnessjukhus. Anledningen till förbehållet mot den nu begärda försöksutskrivningen var att den kastrering undersökningsläkaren föreslagit ansågs nödvändig som ett försök till skydd mot brott av samma slag. Då ansökan förnyades ett halvår senare, gjorde jag däremot ej förbehåll. Såvitt framgick av journalen, hade nämligen frågan om kastrering eller ev. sterilisering av eugeniska skäl ej ens upptagits till behandling vid sjukhuset. Vid denna attityd från den sjukvårdande instansen gentemot en så befogad åtgärd, ansåg jag ej längre, att det var min uppgift att genom ett förbehåll söka hindra en försöksutskrivning.
- 2) En man hade 1965 straffriförklarats för våld mot tjänsteman m. m. på grund av epilepsi. Han missbrukade sprit och åsidosatte föreskrifter om medicinering och återintogs efter starka misstankar om nya fall av våld och allvarligt menat hot. Anledningen till förbehållet var att hans tillstånd ansågs innebära sådan risk för nya brott, särskilt mot familjen, att han under en längre tid borde bli föremål för vård, varefter permissioner borde prövas före försöksutskrivning.
- 3) En man hade 1960 straffriförklarats på grund av sinnessjukdom för misshandel, våld mot tjänsteman och allmänfarlig vårdslöshet. Under rymning och permission hade han förövat våldtäkt mot en 12-årig syster och misshandel med livsfarligt vapen, samt gjort ett mycket allvarligt självmordsförsök genom förbränning. Motiveringen till förbehållet var att hans farlighet uppenbarligen kvarstod oförminskad, och att kastrering borde övervägas på grund av dess nyssnämnda svåra sedlighetsbrottet.
- 4) Här återkom en ny ansökan från den ovan under 2) nämnde mannen. Omständigheterna voro oförändrade utom att han sökt

begå självmord, då hans tidigare ansökan avslogs. Även nu gjordes förbehåll med samma motivering som tidigare. En tid senare återkallades förbehållet i följd av nya uppgifter från sjukhuset, som gingo ut på att han var oemottaglig för behandling, och att hans tillstånd endast skulle förvärras genom fortsatt sjukhusvård.

5) Här gällde det en man, som sinnesundersökts på grund av våld mot tjänsteman m. m. och rubricerats som sinnessjuk på grund av hjärnskada, alkoholism och epilepsi. Strax därefter intogs han på sinnessjukhus efter två fall av misshandel, varav det ena ej kunde styrkas. På grund av det snara återfallet i brott gjordes förbehåll mot försöksutskrivning.

6) Fallet gällde en man, som efter försöksutskrivning från en vistelse på sinnessjukhus utan samband med brott vid två tillfällen gjorde sig skyldig till olaga hot, hemfridsbrott och ev. försök till mordbrand. Anledningen till förbehållet mot försöksutskrivning från den nya vårdperioden var de nu aktuella brotten och den omständigheten att risk för nya brott av svartsjukekaraktär förelåg i den miljö till vilken han kunde väntas återvända.

7) Detta fall gällde en man, som 1964 intagits på sinnessjukhus efter en ej beivrad misshandel, varpå han under försöksutskrivningar 1964—66 vid tre tillfällen förövade våld och hot mot tjänsteman samt misshandel. Anledningen till förbehållet var att två av de nya brotten begåtts endast ett par veckor tidigare.

8) Det sista fallet gällde en man, som 1957 ådömts ett flerårigt frihetsstraff för otukt med barn, 1962 och 1964 dömts för tukt och sedlighetsårande gärning och 1965 för enahanda brott överlämnats till vård enligt sinnessjuklagen. Anledningen till förbehållet var att hans sexuella abnormitet syntes vara konstitutionell, och att han under en cirka ettårig vårdperiod endast haft en permission, varför flera och längre permissioner ansågos böra prövas före försöksutskrivningen.

I ett ytterligare fall ansåg jag att starka skäl att göra förbehåll förelågo, men beslöt slutligen att ej använda möjligheten härtill. Det gällde den tidigare under rubriken „Materialet“ omtalade man, som var ådömd frihetsstraff på grund av en icke lagakraftvunnen dom och därefter intagits på sinnessjukhus. Domen gällde bl. a. olaga hot mot hans fästmo. På grund av hans psykopatiska konstitution samt omständigheterna i övrigt förelåg en beaktansvärd risk för att han i spritpåverkat tillstånd skulle sätta sin hotelse i verket. När hon hördes som målsägande vid huvudförhandlingen mot honom förklarade hon dock, att hon icke fruktade mannen och ville återupptaga samlevnaden med honom. Då hon, som ensam hade anledning att frukta honom, intog denna attityd, ansåg jag, att det ej var min uppgift att genom ett förbehåll söka skydda henne mot denna eventuella fara.

Bevisfrågor.

I åtskilliga fall har återintagning eller på annat sätt fortsatt vård uppenbarligen skett på grund av gärningar, vilka av vederbörande sjukvårdsläkare ansetts som återfall i brott, ehuru patienten nekat till brott och bevisningen ur juridisk synpunkt varit helt otillräcklig för en fällande dom. Däremot synes det enligt journalerna icke ha förekommit någon gång att jämlikt 38 § sinnessjuklagen begära förhör vid domstol, vilket kanske också varit svårt att tänka sig, enär jämlikt 39 § 1 p. sista st. däri avsedd utredning normalt torde kunna åstadkommas genom förundersökning. I 5 fall, där ett bestritt brott varit anledningen till den senaste intagningen, men patienten nekat till brott och gärningen ej varit föremål för förundersökning, har jag funnit det nödvändigt att uppdraga åt vederbörande åklagare att låta inleda förundersökning rörande gärningarna ifråga för att få tillräckligt underlag för bedömningen av utskrivningsfrågan. Om förundersökningen i ett sådant fall utmynnar i ett beslut att på grund av bristande bevisning ej väcka åtal eller t.o.m. att brott ej föreligger, finns givetvis ej anledning att längre anse patienten som farlig för annans personliga säkerhet på grund av den nya gärningen eller att i anledning därav göra förbehåll mot utskrivning. Om bevisningen däremot enligt åklagarens bedömning är tillräcklig för en fällande dom, torde det i de flesta fall vara nödvändigt att väcka åtal för att skuldfrågan skall kunna avgöras. I undantagsfall kan det emellertid tänkas att meddela åtalseftergift jämlikt RB 20:7 4 p., om bevisningen är absolut övertygande. I 2 av de nämnda fallen väcktes åtal, i 2 fall blev beslutet ej åtal på grund av bristande bevisning och i 1 fall meddelades åtalseftergift för det enda brott som ansågs kunna styrkas och som låg under allmänt åtal.

Varaktigheten av N- eller O-förklaring.

Det framgår ej av lagtexten, om det är avsett, att en förklaring som N- eller O-fall skall kunna upphävas annat än i samband med en slutlig utskrivning. Om sådant upphävande i annat fall förekommer, undandrager sig givetvis mitt bedömande, eftersom ärenden om utskrivning av sådana patienter ej underställes statsåklagarens prövning. Däremot stadgar 18 § 3 st. sinnessjuklagen, att om sinnessjuk, som i denna artikel avses, alltså N- eller O-fall, slutligt utskrivits och återintages, skall brottet icke utgöra hinder för „vanlig“ utskrivning genom beslut av sjukvårdsläkaren, där ej överinspektören för sinnessjukvården annorledes förordnat. I vilken utsträckning fall förekommit, där sådant förordnande meddelats, är osäkert. Några sådana fall torde dock ingå i materialet. Emellertid får det anses tydligt framgå av det ganska ringa

materialet för undersökningen, att det föreligger ett klart behov av att kunna ändra en gång meddelad rubricering som N- eller O-fall under en pågående vårdperiod för att hindra att en patient, som en gång ansetts farlig för annans personliga säkerhet, under hela den därpå följande vårdperioden, som i undantagsfall kan räcka en hel livstid, skall vara underkastad de strängare utskrivningsreglerna. Det senare medför ju också onödigt arbete för utskrivningsnämnderna. Som flagranta exempel ur det genomgångna materialet kan nämnas en man, som 1940 efter en misshandel intogs på sinnessjukhus, varifrån han definitivt utskrevs först 1966 utan att på 26 år ha visat någon tendens till farlighet för annans person, fastän han givetvis varit i behov av psykiatrisk vård. Ett annat fall gällde en man, som 1943 straffriförklarats för otukt med minderårig, och som åren 1946—54 rymde vid åtskilliga tillfällen. Under en del av dessa föröfvade han stölder, men sedan 23 år har han ej företett några tecken på farlighet för annans person genom sedlighetsbrott eller annorledes. Ett tredje fall gäller en man, som 1945 intogs på sinnessjukhus efter en icke åtalad hustrumisshandel och under 21 år ej visat någon tendens till våldsbrott. Det mest påfallande exemplet ur denna kategori förekommer emellertid bland de under året inkomna fall, där yttrande avgivits av tf. länsåklagare. Här gällde det en man, som 1924 straffriförklarades för misshandel med livsfarligt vapen, där omständigheterna voro försvårande, och som därefter hela tiden vårdats på sinnessjukhus. Pyromana tendenser i slutet av 1940-talet voro enligt journalen de enda symptomen på farlighet under en period av 42 år. Några ytterligare fall finnas även, där den brotts- och farofria perioden varit 10—15 år, men i alla dessa fall har det tydligen ansetts nödvändigt att använda det tyngre förfarandet med beslut av utskrivningsnämnd och yttrande av statsåklagare. På denna punkt synes det alltså nödvändigt med en ändrad praxis, om detta endast är en lokal företeelse vid vissa sjukhus. Om förhållandet däremot är enahanda i hela landet, kan en lagändring vara indicerad.

När det vidare gäller statsåklagarens yttrande till utskrivningsnämnd, var anledningen till att detta infördes, som inledningsvis nämnts, en önskan att därigenom skapa vissa garantier för att samhällsskyddet tillgodosågs. Detta borde i och för sig lika väl ha kunnat ske genom utskrivningsnämndens egen bedömning. I detta sammanhang kan f. ö. påpekas, att det ingalunda kan anses nödvändigt med domarkvalifikationer för en ordförande i utskrivningsnämnd, utan detta är en post, som en åklagare likaväl skulle kunna fylla med stöd av sina yrkeserfarenheter. Jag, som själv är åklagare och dessutom endast har kort erfarenhet av dessa yttranden, kan givetvis ej objektivt bedöma deras värde men skulle dock rent allmänt antaga, att de sakna betydelse, när

det gäller det övervägande antalet banala fall, där det redan från början är klart antingen att ansökan om utskrivning skall beviljas eller att den skall avslås. Däremot kan yttrandet möjligen, ur de synpunkter som det främst haft att beakta, vara av betydelse vid avgörandet av de ganska fåtaliga svårbedömbara fallen, som gälla grova brottslingar. Detta blir alltså i viss mån en parallell till åtalseftergiftsprövningarna jämlikt 1964 års lag, där majoriteten av ärendena äro mycket enkla att avgöra, medan ett litet antal ärenden erbjuder synnerliga svårigheter att besluta i. Det förefaller emellertid som en anmärkningsvärd halvmesyr, att statsåklagare under perioden 1950—66 tillagts yttranderätt och ett faktiskt veto beträffande utskrivning från sinnessjukhus av en ganska liten grupp brottslingar, av vilka majoriteten dessutom ej utgör någon större samhällsfara, tydligen för att statsåklagaren skulle utgöra ett slags broms mot ett alltför ovist nit från utskrivningsnämndens sida, jämfört med att någon som helst yttranderätt, långt mindre någon kontrollmöjlighet, ej tillerkänts statsåklagarnas på detta område synnerligen sakkunniga kategori, när det gäller de mycket vidsträckta befogenheter som fr.o.m. 1965 tillerkänts de centrala nämnderna inom kriminalvården och i synnerhet övervakningsnämnderna. En åklagare, som kommer i beröring med dessa nämnders beslut, har stundom anledning att fråga sig, om och i vilken utsträckning som samhällsskyddets krav beaktats av dem. Ett bättre sätt att tillgodose de sålunda framförda önskemålen skulle givetvis vara att göra en åklagare till ledamot i varje sådan nämnd. Även här gäller f. ö. att en åklagares utbildning och yrkeserfarenhet borde vara lika meriterande för uppdraget som ordförande i en övervakningsnämnd som en domares.

Klas Lithner.